

Nr 136

Utlåtande i anledning av motioner, väckta i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1959/60 m. m.

(4:e avd.)

I anslutning till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 150 framlagda förslag angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1959/60 m. m. har följande — till behandling av statsutskottet hänvisade motioner — väckts, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Aastrup m. fl.* (I: 510) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 621), i vilka hemställts 1) att riksdagen vid behandlingen av förenämnda proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte — i syfte att nå begränsningar av statens utgiftsåtaganden — begära att förslag framläggas för höstriksdagen 1959 om ändringar i gällande bidrags- eller subventionsgrunder i av motionärerna angivna avseenden, så att dessa ändringar kan få statsfinansiell effekt snarast möjligt, 2) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte bevaka statens intresse av skälig utdelning av statens aktieinnehav i LKAB, samt 3) att riksdagen måtte i övrigt beakta i motionerna anförda synpunkter;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 511) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 619), i vilka hemställts att riksdagen måtte 1) uttala att en statlig inkomst- och utgiftspolitik — i syfte att utan skattehöjningar göra det möjligt att täcka statens löpande utgifter med löpande inkomster — bort och bör föras enligt i motionen angivna riktlinjer, vilka skulle medföra att statens behov att låna pengar för utgifter skulle minska med ca 1 500 milj. kronor, 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa a) att Kungl. Maj:t måtte, under hänvisning till den statsfinansiella krisen, före ingången av budgetåret 1959/60 dels anbefalla ämbetsverk och styrelser en restriktiv användning av alla tillgängliga anslag — av vad slag det vara må — dels inskräpa att anslagsöverskridanden ej må förekomma, b) att medelsförbrukningen bland annat för vissa i motionerna angivna ändamål och inom särskilt nämnda anslag nedbringas med angivna belopp, c) att förbrukning av äldre anslag måtte begränsas så, att därav icke föranledes en minskning av reservationsmedelsbehållningen som överstiger 50 milj. kronor, samt 3) i övrigt beakta vad i motionerna anförts.

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden hänvisas till motionerna II: 621 och II: 619.

Utskottet. I förevarande motioner har — under hänvisning bl. a. till tidigare under innevarande riksdag framförda förslag och yrkanden — av respektive motionärer redovisats deras alternativ till Kungl. Maj:ts budgetförslag för nästa budgetår. Samtidigt har framlagts förslag till omfattande åtgärder i syfte att för budgetåret 1959/60 begränsa statens utgiftsåtaganden och lånebehov.

Utskottet vill i anledning härav erinra om att beträffande samtliga de av Kungl. Maj:t för nästa budgetår äskade anslagen och beräknade inkomsterna beslut numera fattats av riksdagen eller förslag framlagts av vederbörande utskott. I vad motionärernas förslag avse en ändring — i en eller annan form — i dessa delar kan utskottet följaktligen icke biträda motionärernas yrkanden. Ej heller i övrigt finner sig utskottet kunna tillstyrka bifall till desamma och avstyrker således bifall till motionerna i fråga.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att motionerna I: 510 och II: 621 icke må av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 511 och II: 619 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 26 maj 1959

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Boman, Einar Persson, Birger Andersson, Thun, Holmqvist, Pålsson, Axel Johannes Andersson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Mårtensson, Anders Johansson, Bengtson och Domö; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Petterson i Degerfors, Malmberg, Jansson i Kalix, Persson i Växjö, Ståhl, Gustafsson i Stockholm, Svensson i Stenkyrka, Karlsson i Olofström, fröken Elmén, herrar Hansson i Önnarp, Johansson i Norrköping, Hjalmarson och Eliasson i Moholm.

Reservationer

1) av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Anders Johansson, Malm-borg, Ståhl* och fröken *Elmén*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 510 och II: 621 samt att därför

dels det stycke i utskottets yttrande, som börjar med »Utskottet vill» och slutar med »motionerna i fråga», bort ha följande lydelse:

»Utskottet finner för sin del vad i motionerna I: 510 och II: 621 anförts synnerligen beaktansvärt. Såsom motionärerna framhållit bör sålunda av Kungl. Maj:t — i syfte att nå begränsningar av statens utgiftsåtaganden — förslag framläggas för höstriksdagen 1959 om ändringar i gällande bidrags- eller subventionsgrunder i av motionärerna angivna avseenden, så att dessa ändringar kan få statsfinansiell effekt snarast möjligt. Utskottet, som förutsätter att så sker, vill i förevarande sammanhang också understryka motionärernas uttalanden om vikten av att 1958 års besparingsutredning utarbetar förslag till besparingar, ägnade att — under förutsättning av återgång till normal konjunktur — utgöra underlag för en balanserad driftbudget för budgetåret 1960/61.

På sätt motionärerna föreslagit bör vidare, enligt utskottets mening, statens intresse av skälig utdelning av statens aktieinnehav i LKAB beaktas.

Med biträdande jämväl i övrigt av motionärernas yrkanden och under hänvisning till den motivering härför, som i motionerna förebragts, får utskottet således tillstyrka bifall till nämnda motioner. Däremot anser sig utskottet icke kunna biträda yrkandena i de båda likalydande motionerna I: 511 och II: 619 och avstyrker alltså bifall till dessa motioner.»

dels ock utskottets hemställan under I. bort ha följande lydelse:

I. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 510 och II: 621, i skrivelse till Kungl. Maj:t

1) begära att Kungl. Maj:t måtte — i syfte att nå begränsningar av statens utgiftsåtaganden — för höstriksdagen 1959 framlägga förslag om ändringar i gällande bidrags- eller subventionsgrunder i de avseenden, som angivits i motionerna, så att dessa ändringar kan få statsfinansiell effekt snarast möjligt;

2) hemställa att Kungl. Maj:t måtte bevaka statens intresse av skälig utdelning av statens aktieinnehav i LKAB;

3) giva till känna vad utskottet i anledning av motionerna i övrigt anför»;»

2) av herrar *Domö, Skoglund* i Doverstorp, *Hjalmarson* och *Eliasson* i Moholm, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 511 och II: 619 samt att därför

dels det stycke i utskottets yttrande, som börjar med »Utskottet vill» och slutar med »motionerna i fråga», bort ha följande lydelse:

»Utskottet, som fäster avgörande vikt vid att balans uppnås mellan statens löpande utgifter och inkomster samt vid att förutsättningar också eljest skapas för en sådan begränsning av det statliga lånebehovet att dettas omfattning ej äventyrar penningvärde och sysselsättning, biträder de förslag i detta syfte som framförts i motionerna I: 511 och II: 619. Såvitt utskottet kan bedöma skulle genom dessa förslags realiserande den eftersträlvade balansen uppnås.

Utskottet finner ej den omständigheten att beslut numera fattats om praktiskt taget alla de anslag som sammanfattas i förslaget till riksstat vara något hinder för de verkliga utgifternas anpassning till de inkomster som utan skattehöjningar kan påräknas. Enligt utskottets mening innefattar fastställandet av en riksstat just ett tillfälle för riksdagen att kräva en sådan anpassning.

Mot bakgrund av det anförda ser utskottet ej anledning att i anslutning till motionerna I: 510 och II: 621 göra annat uttalande än att den sanering av statens utgiftspolitik som nu måste vidtagas ej låter sig uppskjuta.»

dels ock utskottets hemställan under II. bort ha följande lydelse:

II. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 511 och II: 619,

1) uttala, att en statlig inkomst- och utgiftspolitik — i syfte att utan skattehöjningar göra det möjligt att täcka statens löpande utgifter med löpande inkomster — bort och bör föras enligt i motionerna angivna riktlinjer, vilka skulle medföra att statens behov att låna pengar för utgifter skulle minska med ca 1 500 miljoner kronor;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

a) att Kungl. Maj:t måtte, under hänvisning till den statsfinansiella krisen, före ingången av budgetåret 1959/60 dels anbefalla ämbetsverk och styrelser en restriktiv användning av alla tillgängliga anslag — av vad slag det vara må — dels inskräpa att anslagsöverskridanden ej må förekomma,

b) att medelsförbrukningen bland annat för följande ändamål och inom nedan angivna anslag måtte nedbringas med här angivna belopp:

Anslag	belopp i milj. kr.
Kommittéer och utredningar genom sakkunniga ..	3,0
Rese- och traktamentskostnader	7,5
Statsverkets tryckkostnader	4,0
Ersättning för minskad fiskerätt	3,0
Allmänna fastighetsfonden	
reparationer och underhåll	3,0
ny- och ombyggnader	7,0
Lån till allmänna samlingslokaler	4,0

Inventarier för beskickningar m. m.	0,6
Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder	2,7
Understöd åt flyktingar	1,0
Bidrag till elevhemsbyggnader inom det allmänna skolväsendet	2,0
Bidrag till föreläsnings- och studieverksamhet ..	3,0
Bidrag till hushållningssällskapens undervisnings- verksamhet	0,5
Statens skogsförbättringsanslag	1,0
Bidrag till vissa skogsbrukskurser	1,0
Riksdagen och dess verk	0,7
Avlöninganslag	25,0

c) att förbrukning av äldre anslag måtte begränsas så, att därav icke föranledes en minskning av reservationsmedelsbehållningen som överstiger 50 miljoner kronor;

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av motionerna i övrigt anfört.»

3) av herrar *Pålsson, Bengtson, Svensson* i Stenkyrka och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att utskottets utlåtande och hemställan bort ha följande lydelse:

»I förevarande motioner har — under hänvisning bl. a. till tidigare under innevarande riksdag framförda förslag och yrkanden — redovisats alternativ till Kungl. Maj:ts budgetförslag för nästa budgetår.

Det är enligt utskottets mening nödvändigt, att en bättre balans skapas mellan statens totala inkomster och utgifter och därmed också ett minskat upplåningsbehov för statens del. Det nuvarande statsfinansiella läget med ett i propositionen nr 150 redovisat underskott å driftbudgeten för nästkommande budgetår på 714 milj. kronor, vilket departementschefen beräknar komma att stiga till minst 1 miljard kronor, och med ett totalbudgetunderskott på cirka 3 miljarder kronor inger allvarliga farhågor, särskilt med hänsyn till att belastningen på statsbudgeten under de närmast följande budgetåren beräknas bli ännu hårdare.

I propositionen nr 150 framhåller departementschefen, att regeringen är beredd att till höstriksdagen lägga fram förslag om införande av en allmän omsättningsskatt till förstärkning av statsbudgeten. Utskottet vill i detta sammanhang understryka angelägenheten av att en allmän omsättningsskatt undvikas. Departementschefen räknar i den nämnda propositionen med att ytterligare anslagsmedel måste tillkomma under budgetåret 1959/60 utöver de cirka 400 milj. kronor, som redan anvisats, för att den sysselsättningspolitiska målsättningen skall kunna fullföljas och framhåller vikten av att en expansion inom ekonomien eftersträvas. Utskottet anser, att en allmän omsättningsskatt i det avmattade konjunkturläge, som man sålunda fortfarande måste räkna med, skulle bereda näringslivet ökade svårigheter i

fråga om avsättning och sysselsättning och samtidigt försämra dess konkurrenskraft gentemot utlandet.

Målsättningen för budgetpolitiken måste därför enligt utskottets mening vara att genom besparingar minska statens utgifter. 1958 års besparingsutredning har enligt direktiven i uppdrag att komma med förslag till besparingsmöjligheter över hela budgeten och att därvid »sika på en samlad besparingseffekt av någorlunda betydande storlek». Såsom framgår av propositionen nr 150 väntas besparingsutredningens resultat föreligga i höst, varvid det blir lättare att bedöma möjligheterna att genom besparingar skapa balans i budgeten. Med hänsyn såväl härtill som till att de ekonomiska utvecklingstendenserna under år 1960 då säkrare kan bedömas bör man enligt utskottets mening vid de överläggningar, som under hösten skall äga rum mellan regeringen och den borgerliga oppositionen, ha ett väsentligt bättre underlag för ställningstagande till det statsfinansiella läget. Besparingsutredningens förslag torde kunna utgöra underlag för en balanserad driftbudget för budgetåret 1960/61 och följande budgetår vid normala konjunkturförhållanden.

Utskottet beklagar, att besparingsutredningen inte tillsattes tidigare enligt önskemål, som framfördes, så att dess förslag kunnat bilda underlag för bättre budgetbalans redan för nästkommande budgetår. Samtidigt vill utskottet understryka att de nödvändiga besparingsförslagen måste utformas senast vid arbetet med budgeten inom Kungl. Maj:ts kansli. Oppositionspartierna har givetvis begränsade möjligheter att i efterhand och utan tillgång till Kungl. Maj:ts kansli framlägga förslag till planmässiga besparingar över hela budgeten av den omfattning, som kräves i nuvarande läge. I detta sammanhang vill utskottet peka på att yrkanden av den typ, som innefattas i folkpartiets förslag om nedsättning av de centrala förvaltningsmyndigheternas omkostnader med 10 procent och i högerns förslag om slopande av småanslagen, enligt utskottets mening inte rimligen kan läggas till grund för riksdagsbeslut.

Åtskilliga av de förslag, som högern och folkpartiet framlagt till förstärkning av budgeten, har inte syftat till reella besparingar utan till ökad beskattning eller avgiftsbeläggning och till inkomstöverföring från vissa grupper till andra. Det gäller exempelvis förslagen om höjning av folkpensionsavgiften, avskaffande av vissa schablonavdrag vid taxeringen, minskning av statsbidragen till kommunerna och borttagande av barnbidraget för det första barnet. Sådana åtgärder får enligt utskottets mening samma konsekvenser som en allmän omsättningsskatt eller höjning av den direkta beskattningen.

Utskottet anser, att den besparingslinje varit realistisk, som centerpartiet från förhandenvarande förutsättningar företrätt. Denna linje har för nästkommande budgetår inneburit följande större besparingar: sänkning av bostadssubventioneringen med 64 milj. kr., minskning av statsbidragen till sjukkassorna med 44 milj. kr., avslag på förslaget om särskilt prisregleringsanslag under fjärde huvudtiteln på 40 milj. kr., en väsentlig sänkning av

det s. k. driftbidraget till SJ, besparing vid omläggning av vissa studiebidrag och stipendier på 6,5 milj. kr. Riksdagsbeslutet om allmän pensionsförsäkring medför enligt propositionen nr 100 arbetsgivaravgifter för staten under år 1960 med omkring 100 milj. kronor. Statens skattebortfall i följd av den allmänna pensionsförsäkringen är svårt att bedöma men torde för år 1960 kunna beräknas till 100—200 milj. kronor. Vid en försiktig bedömning kan sägas, att statens budget 1959/60 försvagas med cirka 100 milj. kronor i följd av beslutet om allmän pensionsförsäkring, vilket sålunda inte inträffat vid bifall till centerpartiets förslag. Den räntesänkning på 0,5 procent, som centerpartiet framfört som ett minimikrav, skulle ha minskat statens ränteutgifter med cirka 50 milj. kr. per år. Å andra sidan har centerpartiet föreslagit utgiftsökningar och inkomstminskningar för staten med sammanlagt cirka 30 milj. kr. Den linje, som centerpartiet företrätt, skulle sålunda stärkt statens driftbudget för nästkommande budgetår med cirka 300 milj. kr.

Riksstaten för nästkommande budgetår borde enligt utskottets mening ha utformats efter den linje, som centerpartiet företrätt. Ifrågavarande förslag har emellertid avslagits av riksdagen eller avstyrkts av vederbörande utskott. Detta kan dock inte ändra utskottets bedömning i fråga om den finanspolitik, som bör föras i nuvarande läge.

Det av departementschefen till cirka 1 miljard kronor beräknade driftbudgetunderskottet för nästkommande budgetår skulle, om centerpartiets förslag följts, ha reducerats till cirka 700 milj. kr. Detta bör emellertid enligt utskottets mening kunna begränsas genom restriktivitet i fråga om anslagsöverskridanden och förbrukning av reservationsanslagsbehållningar. Som en riktpunkt för besparingssträvandena bör gälla, att statens verksamhet måste minskas, och redan nu bör ämbetsverk och styrelser anmodas att tillämpa restriktivitet vid användning av alla anslag.

I det avmattade konjunkturläge, som råder, är en viss underbalansering av driftbudgeten enligt utskottets mening naturlig. En eftersträvad konjunkturuppgång kan på relativt kort tid förbättra budgetläget dels genom minskade utgifter för sysselsättningspolitiken, dels genom ökning av skatteunderlaget. Såsom utskottet ovan framhållit bör med hänsyn till såväl detta som till det aviserade förslaget från besparingsutredningen ett bättre underlag förefinnas i höst för ställningstagande i fråga om det statsfinansiella läget.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 510 och II: 621, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför;

II. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 511 och II: 619, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför.»